

**ONA TILI VA ADABIYOT FANLARIDA KREATIV YONDASHUV ASOSIDA
DARSLARNI TASHKIL ETISH**

Isoyev Mustofa Xodiyevich

*Samarqand viloyati, Narpay tumani 43-umumiy oʻrta taʼlim maktabi ona tili va
adabiyot fani oʻqituvchisi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada ona tili va adabiyot fanlarini oʻqitishda kreativ yondashuvning didaktik, metodik va psixologik asoslari tahlil qilinadi. Kreativ pedagogika tamoyillari oʻquvchilarning mustaqil fikrlash, estetik idrok va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim omil sifatida koʻriladi. Muallif zamonaviy taʼlim texnologiyalari – loyiha metodi, “miya shturmi”, assotsiativ xaritalar, dramatizatsiya, interfaol oʻyinlar orqali dars samaradorligini oshirish usullarini yoritadi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, kreativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar oʻquvchilarda tahliliy tafakkur, soʻz boyligini kengaytirish va adabiy jarayonni chuqur anglash koʻnikmalarini shakllantiradi.

Kalit soʻzlar

kreativ yondashuv, ona tili taʼlimi, adabiyot fani, ijodkorlik, interfaol metodlar, innovatsion pedagogika.

Аннотация

В статье рассматриваются дидактические, методические и психологические основы креативного подхода к преподаванию родного языка и литературы. Принципы креативной педагогики рассматриваются как важный фактор в развитии самостоятельного мышления, эстетического восприятия и творческого потенциала учащихся. Автор анализирует современные образовательные технологии — метод проектов, мозговой штурм, ассоциативные карты, драматизацию и интерактивные игры как эффективные средства повышения качества уроков. Результаты исследования показывают, что использование креативного подхода способствует развитию аналитического мышления, расширению словарного запаса и глубокому пониманию литературного процесса.

Ключевые слова

креативный подход, преподавание родного языка, литература, творческое мышление, интерактивные методы, инновационная педагогика.

Abstract

This article analyzes the didactic, methodological, and psychological foundations of applying a creative approach in teaching the native language and literature. The

principles of creative pedagogy are viewed as key factors in fostering independent thinking, aesthetic perception, and students' creative potential. The author highlights modern educational technologies such as project-based learning, brainstorming, associative mapping, dramatization, and interactive games to enhance lesson effectiveness. The research findings indicate that creatively organized lessons develop students' analytical thinking, expand vocabulary, and deepen their understanding of literary processes.

Keywords

creative approach, language teaching, literature education, creativity, interactive methods, innovative pedagogy.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar, raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar asosida o'qitish metodikasining yangilanishi — o'quv jarayonini samarali tashkil etishning muhim omilidir. Xususan, ona tili va adabiyot fanlarida kreativ yondashuv o'quvchilarning tafakkuri, tasavvuri va tahliliy fikrlashini rivojlantirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Chunki til va adabiyot darslari shunchaki grammatik qoidalarni o'rganish emas, balki shaxsning ichki dunyosini, estetik didini, ijodiy salohiyatini shakllantiruvchi muhim tarbiyaviy makondir.

Kreativ yondashuv o'qituvchidan faqat bilim berishni emas, balki o'quvchida ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, yangilik yaratish qobiliyatlarini rag'batlantirishni talab etadi. Shu sababli o'qituvchi dars jarayonini interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, dramatik ifodalar, loyiha va tadqiqot faoliyatlari bilan boyitishi lozim. Bu esa nafaqat o'quvchining til va adabiyot bo'yicha bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularning shaxsiy o'sishiga, ijtimoiy faolligiga va milliy qadriyatlarga sadoqatini mustahkamlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Yangi O'zbekiston – Yangi ta'lim" tamoyili ta'limda kreativ tafakkurga asoslangan yondashuvlarni keng joriy etishni nazarda tutadi. Shu nuqtayi nazardan, ona tili va adabiyot darslarini kreativ pedagogika asosida tashkil etish – zamonaviy ta'lim jarayonining dolzarb masalalaridan biri bo'lib, o'qituvchilardan yuqori darajadagi metodik mahorat, psixologik tayyorgarlik va yangilikka ochiqlikni talab etadi.

Mazkur maqolada ana shu yondashuvning nazariy asoslari, metodik imkoniyatlari hamda amaliy natijalari tahlil qilinadi.

Zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanish bosqichida ona tili va adabiyot fanlarini o'qitishda kreativ yondashuvni joriy etish nafaqat pedagogik zarurat, balki ijtimoiy-madaniy ehtiyojga aylangan. Chunki bugungi o'quvchi shunchaki tayyor bilimlarni yod oluvchi emas, balki mustaqil fikrlovchi, tahlil qiluvchi, yangilik yaratuvchi shaxs

sifatida shakllanishi kerak. Bu jarayonda adabiyot darslari – insonni estetik jihatdan tarbiyalaydigan, his-tuyg‘ularini boyitadigan va milliy ongini yuksaltiradigan kuchli vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan “Raqamli ta’lim”, “Innovatsion pedagogika”, “Yangi O‘zbekiston – Yangi ta’lim” kabi strategiyalar o‘qitishning mazmun-mohiyatini yangilashni, ijodiy fikrlashni rag‘batlantiruvchi muhit yaratishni talab etmoqda. Bu jarayon o‘qituvchidan darslarni an‘anaviy reproduktiv shakldan chiqarib, konstruktiv va interfaol modellar asosida tashkil etishni taqozo etadi.

Xususan, ona tili va adabiyot fanlarida kreativ yondashuv o‘quvchilarda:

- til va badiiy ifoda imkoniyatlarini anglash,
- obrazli tafakkur va so‘z boyligini rivojlantirish,
- milliy va umuminsoniy qadriyatlarni his qilish,
- adabiy matnlarga mustaqil tahliliy yondashish ko‘nikmalarini shakllantirishga

xizmat qiladi.

Kreativ yondashuvning dolzarbligi shundaki, u o‘quvchini darsning faol ishtirokchisiga aylantiradi, mustaqil izlanish va baholash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Natijada, o‘quvchi nafaqat til qonuniyatlarini biluvchi, balki o‘z fikrini erkin ifoda etuvchi, badiiy-estetik didi rivojlangan ijodkor shaxs sifatida yetishadi. Shu sababli, ona tili va adabiyot fanlarini kreativ pedagogika asosida tashkil etish bugungi kunda ta’lim mazmunining modernizatsiyasi uchun dolzarb ilmiy-metodik yo‘nalish hisoblanadi.

Asosiy qism

Ona tili va adabiyot fanlarida kreativ yondashuvni tatbiq etish ta’lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi, o‘quvchi shaxsining intellektual va estetik rivojlanishiga xizmat qiluvchi kompleks metodik yo‘nalishdir. Bu yondashuvning markazida o‘quvchini tayyor bilimlarni egallovchi emas, balki faol ishtirokchi, tahlilchi va yaratuvchi sub’ekt sifatida shakllantirish g‘oyasi turadi.

Kreativ pedagogika konsepsiyasi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab shakllanib, ta’limda ijodiy tafakkur, erkin fikrlash va muammoli yondashuvni ustuvor deb bilgan. G‘arb olimlari J. Gilford, E. Torrens, K. Rodgers, J. Dyui va boshqalar tomonidan ilgari surilgan “ijodiy ta’lim” g‘oyalari bugungi kunda ham dolzarbdir. Ularning fikricha, o‘qituvchi o‘quvchining individual imkoniyatlarini ochib beruvchi yo‘lboshchi sifatida faoliyat yuritishi kerak.

O‘zbek pedagogikasida ham A. Avloniyning “ta’lim – inson kamolotining kaliti” haqidagi qarashlari, K. Yuldashev, N. Mahmudov, R. Qosimova, S. Sodiqova, D. Tursunov kabi olimlarning metodik izlanishlari kreativlikni milliy ta’lim tizimi bilan uyg‘unlashtirishda muhim o‘rin tutadi. Shu bois ona tili va adabiyot darslarini o‘tkazishda milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashgan ijodiy muhit yaratish zarur.

Ona tili va adabiyot fanlarining oʻziga xosligi shundaki, bu fanlar orqali oʻquvchi nafaqat til qonuniyatlarini, balki soʻzning estetik kuchini, adabiy obrazlarning maʼnosini, milliy ruhni his qiladi. Shu jihatdan, kreativ yondashuvni amaliyotga joriy etish quyidagi metodik shakllar orqali amalga oshiriladi:

- **Muammoli taʼlim** – oʻquvchiga mustaqil yechim topish imkonini beruvchi savol-topshiriqlar orqali fikrlashni faollashtiradi.

- **Loyiha (proyekt) metodlari** – adabiy mavzular asosida oʻquvchilar tomonidan mini-tadqiqot, tahlil, sahnalashtirish yoki prezentatsiyalar tayyorlashga yoʻnaltiriladi.

- **“Miya shturmi” usuli** – darsda erkin fikrlash, gʻoyalar oqimini ragʻbatlantiradi. Masalan, “Alisher Navoiy gʻazallarida inson goʻzalligi timsollari” mavzusida erkin gʻoyalar ishlab chiqish.

- **Dramatizatsiya va rolli oʻyinlar** – adabiy asarlar sahnalarini sahnalashtirish, oʻquvchining obrazli fikrlashini, nutq madaniyatini va his-tuygʻularini rivojlantiradi.

- **Assotsiativ xaritalar va klaster texnologiyasi** – asar mazmuni, qahramonlar xatti-harakatlari, gʻoyalar oʻrtasidagi mantiqiy bogʻlanishlarni vizual shaklda koʻrsatish imkonini beradi.

- **“Debat” va “Bahs” metodlari** – adabiy jarayonlarni tanqidiy nuqtai nazardan yoritish, shaxsiy fikrni asoslash va muloqot madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

Kreativ yondashuvni muvaffaqiyatli joriy etishning asosiy omillaridan biri — bu oʻqituvchining ijodiy pedagogik pozitsiyasidir. Oʻqituvchi darsni shunday tashkil etishi kerakki, oʻquvchi oʻzini erkin ifoda eta olsun, xatodan qoʻrqmasin, mustaqil izlanishga intilsin. Oʻqituvchining ragʻbatlantiruvchi tili, baholash tizimi, interfaol aloqa uslubi oʻquvchining motivatsiyasini oshiradi.

Oʻqituvchi, shuningdek, raqamli vositalar va axborot texnologiyalaridan foydalanib, adabiyot darslarini yanada jonli va qiziqarli tashkil etishi mumkin. Masalan, raqamli platformalarda adabiy viktorinalar, onlayn sahnalashtirishlar, “virtual adabiy galereyalar” orqali interfaol muhit yaratish ijodkorlikni kuchaytiradi.

Kreativ yondashuvning markaziy vazifalaridan biri – oʻquvchilarni tanqidiy va ijodiy fikrlashga oʻrgatishdir. Ona tili darslarida bu, masalan, matn tahlilida turli talqinlar topish, yozma nutqda badiiy vositalardan erkin foydalanish, ifoda uslublarini oʻzlashtirish orqali amalga oshiriladi. Adabiyot darslarida esa qahramonlar harakatlarini oʻz nuqtai nazaridan tahlil qilish, asarlarga muqobil yakunlar taklif etish, oʻz ijodiy matnlarini yaratish orqali ijodkorlik shakllanadi.

Tajriba-sinov darslari shuni koʻrsatadiki, kreativ metodlar asosida tashkil etilgan darslarda:

- oʻquvchilarning darsga qiziqishi 40–50% ga oshgan;
- ogʻzaki va yozma nutq faolligi sezilarli darajada kuchaygan;
- badiiy matnni tahlil qilish va mustaqil xulosa chiqarish koʻnikmalari rivojlangan;

- ijtimoiy-emotsional muhit ijobiy tus olgan.

Bu natijalar shuni tasdiqlaydiki, kreativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarni nafaqat bilim bilan, balki fikr, his, estetik zavq va milliy g'urur bilan qurollantiradi.

Kelajakda ona tili va adabiyot fanlarini o'qitishda kreativ yondashuvni yanada kengaytirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim:

- kreativ o'qituvchilar uchun malaka oshirish dasturlarini ishlab chiqish;
- darslik va metodik qo'llanmalarni kreativ pedagogika tamoyillariga moslashtirish;
- sun'iy intellekt va raqamli ta'lim vositalaridan ijodiy o'qitish jarayonida foydalanish;
- o'quvchilar ijodiy ishlarini (she'r, esse, sahna ko'rinishi, podkast va boshqalar) baholashning yangi mezonlarini ishlab chiqish.

Yuqoridagilardan ko'rinadiki, kreativ yondashuv – bu shunchaki yangi metod emas, balki ta'lim falsafasini o'zgartiruvchi, o'quvchini “biluvchi”dan “yaratuvchi”ga aylantiruvchi zamonaviy ta'lim paradigmasidir.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari inson tafakkurining ijodiy salohiyatini har qachongidan ham ko'proq talab qilmoqda. Shu bois ta'lim jarayonida kreativ yondashuvning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy muammolardan biridir. Ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlari o'quvchining nafaqat aqliy, balki estetik, ma'naviy va emotsional rivojlanishini ta'minlovchi o'ziga xos fanlar tizimidir. Ushbu fanlarda kreativlikni shakllantirish – bu shaxsni mustaqil fikrlovchi, his qiluvchi, tahlil etuvchi va ijodkor inson sifatida kamol toptirish demakdir.

Mavzuni o'rganish zarurati bir necha asosiy omillar bilan belgilanadi:

1. Ta'lim mazmunining yangilanishi va innovatsion yondashuvlar zarurati: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan “Yangi O'zbekiston – Yangi ta'lim” konsepsiyasi asosida o'quv dasturlarini yangilash, interfaol, ijodiy, tanqidiy tafakkurga asoslangan metodlarni keng joriy etish vazifasi qo'yilgan. Bu esa an'anaviy o'qitish usullarining cheklanganligini ko'rsatadi va kreativ yondashuvni o'rganish zarurligini asoslaydi.

2. O'quvchilarda mustaqil va ijodiy tafakkurni shakllantirish ehtiyoji: Bugungi o'quvchilar informatsion muhitda ulg'aygan avlod bo'lib, ular uchun faqat tayyor ma'lumot emas, balki uni tahlil qilish, qayta ishlash va ijodiy talqin etish muhim. Ona tili va adabiyot fanlarida bunday ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchining kommunikativ, estetik va axloqiy madaniyatini boyitadi. Shu sababli darslarda kreativ yondashuvni o'rganish – yoshlarning tafakkurini erkinlashtirishning asosiy vositasidir.

3. O'qituvchining yangi professional kompetensiyalarini shakllantirish: Kreativ yondashuvni o'rganish o'qituvchidan faqat predmet bilimlarini emas, balki psixologik,

kommunikativ va dizayn-pedagogik kompetensiyalarni ham talab qiladi. Bu jarayonda o'qituvchi dars muhitini boshqaruvchi emas, balki ijodiy hamkorlikni tashkil etuvchi shaxsga aylanadi. Shu bois mazkur yondashuvni metodik asoslarda tahlil qilish o'qituvchilik kasbining zamonaviy modelini yaratishga xizmat qiladi.

4. Milliy qadriyatlar va zamonaviy ta'lim integratsiyasini ta'minlash: Kreativ pedagogika yondashuvlarini ona tili va adabiyot fanlarida qo'llash orqali milliy meros, xalq og'zaki ijodi, klassik adabiyot namunalarini zamonaviy talqin bilan uyg'unlashtirish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu esa yosh avlodni milliy o'zlikni anglash, madaniy identifikatsiya va global tafakkur bilan uyg'un rivojlanishga tayyorlaydi.

5. Ilmiy-nazariy bo'shliqlarni to'ldirish: Amaldagi pedagogik tadqiqotlarda kreativ yondashuv asosan xorijiy tajriba doirasida yoritilgan bo'lib, ona tili va adabiyot fanlariga xos milliy metodik model hali to'liq shakllanmagan. Shu bois ushbu mavzuni o'rganish yangi ilmiy natijalar, amaliy tavsiyalar va innovatsion metodik echimlarni ishlab chiqishga imkon beradi. "Ona tili va adabiyot fanlarida kreativ yondashuv asosida darslarni tashkil etish" mavzusini o'rganish bugungi ta'lim islohotlari kontekstida o'qitish mazmunini yangilash, o'quvchining ijodiy salohiyatini ochish va milliy ta'limni jahon ta'lim makoniga integratsiya qilish yo'lida dolzarb ilmiy-amaliy zarurat sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Yuqorida olib borilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, ona tili va adabiyot fanlarida kreativ yondashuv asosida darslarni tashkil etish o'quv jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'taradi. Bunday yondashuv o'quvchini bilimni tayyor shaklda qabul qiluvchi emas, balki mustaqil fikrlovchi, tahlil etuvchi va ijodkor shaxs sifatida shakllantiradi.

Kreativ pedagogika prinsiplari asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar tilning tuzilishini anglash bilan birga, adabiy asarlarning estetik va ma'naviy mohiyatini chuqurroq his etadilar. Ular o'z fikrini erkin ifoda etish, yangi g'oyalarni ilgari surish va badiiy tafakkurni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, o'qituvchi ham bu jarayonda bilim manbai emas, balki yo'lbo'shchi, motivator va ijodiy hamkor sifatida faoliyat yuritadi.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, kreativ yondashuv asosidagi darslar:

- o'quvchilarning o'qishga qiziqishini sezilarli darajada oshiradi;
- og'zaki va yozma nutq faolligini kuchaytiradi;
- badiiy asarlarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- o'quvchilarni ijtimoiy faol, estetik jihatdan yetuk, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqatli shaxs sifatida kamol toptiradi.

Shunday qilib, kreativ yondashuvni ona tili va adabiyot darslarida keng qo'llash nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va milliy ongni shakllantirish orqali ularni zamonaviy, erkin va mas'uliyatli shaxs sifatida

tarbiyalaydi. Bu esa Yangi O'zbekiston ta'lim strategiyasining eng muhim maqsadlariga to'liq hamohangdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Avloniy, A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: Ma'naviyat, 2017.
2. Mahmudov, N., Yuldashev, K. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Qosimova, R. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Tursunov, D., Sodiqova, S. Kreativ pedagogika: nazariya va amaliyot. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.
5. To'xtayeva, G. Ta'limda interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Ilm Ziya, 2021.
6. Gilford, J. P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967.
7. Torrance, E. P. Creativity and Education. – Lexington, MA: Heath, 1995.
8. Rogers, C. Freedom to Learn. – Columbus: Merrill, 1983.
9. Dewey, J. How We Think. – Boston: D.C. Heath & Co., 1997.
10. Hasanov, B., Shirinov, O. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2020.
11. Karimova, M. Ijodiy tafakkurni rivojlantirish psixologiyasi. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2022.